

Мовленнєві опори як засіб навчання усного мовлення на уроках іноземної мови в старшій школі

І. В. Алексеєнко, молодший науковий співробітник,

Інститут педагогіки НАПН України

e-mail: labredko@ukr.net

Постановка проблеми. Кожен урок іноземної мови є унікальним як за своїм змістом, так і структурою. У ньому відбиваються всі особливості освітньої системи на сучасному етапі розвитку педагогічної науки і практики. Нові освітні стандарти, концепції, програми і підручники, спрямовані на компетентнісний, культурологічний, комунікативно-діяльнісний й особистісно орієнтований підходи до навчання іноземної мови, активне застосування інформаційних технологій, удосконалення форм і методів навчання й упровадження незалежного тестування, є основними характеристиками сучасної шкільної іншомовної освіти, які обумовлюють нові вимоги до уроку. Передбачити ефективність уроку під час планування дуже складно. Це особливо характерно для старшої школи, де навчання реалізується за трьома рівнями: *стандарту, академічним і профільним*. Рівневе навчання іноземної мови ставить учителя перед проблемою переосмислення організації навчального процесу та засобів управління на уроці. Відповідно до Програми з іноземних мов навчання на кожному з трьох зазначених рівнів має свої особливості [4; 5]. Відтак, і організація навчання на уроках суттєво відрізнятиметься на кожному рівні. Це залежить від кількох чинників: кінцевої мети навчання, його поточних завдань, характеристики рівня, умов, видів комунікативної діяльності, складності дій, що виконуються на уроці, тощо.

Аналіз останніх досліджень. Проблема уроку завжди була актуальною. Її досліджували багато науковців: дидактичний аспект уроку розглядали Ю. Бабанський, М. Гадецький, Ю. Зотов, Є. Іллінська, М.

Махмутов, П. Москаленко, В. Оніщук, Н. Островерхова, В.Сухомлинський, Т. Хлебнікова; методичні питання змісту уроку іноземної мови описано в роботах І. Бім, Г. Верещагіної, І. Кім, І. Лернера, С. Ніколаєвої, Ю. Пасова, Є. Полат, Г. Рогової; психологічні особливості успішної організації діяльності на уроках були у центрі уваги І. Зимньої, О. Леонтєва, Л. Уманського.

Мета статті – проаналізувати умови ефективного використання мовленнєвих опор як важливих засобів навчання усного мовлення учнів на уроках іноземної мови у старшій школі та оцінити основні види опор у змісті чинних підручників з англійської мови для 10–11 класів.

Основна частина. Зміст уроку переважно зумовлюється змістом підручника, що використовується в освітньому процесі. Він є не тільки основним засобом навчання, але й інструментом управління навчальною діяльністю учнів, основним джерелом інформації для конструювання змісту уроку. Скеровуючи діяльність учителя й учнів, сприяє досягненню мети навчання. Кожний учитель використовує матеріал, презентований у змісті уроків, параграфів і розділів підручника, на свій розсуд – відповідно до наявних умов навчання. Види діяльності, пропоновані підручником, залежать від мети і завдань певного етапу навчання, вікових особливостей та інтересів школярів, специфіки обраного профілю і рівня. Для учнів старшої школи в Україні розроблено підручники з іноземних мов, навчальний матеріал яких враховує не тільки основні підходи до навчання іноземної мови, але й особливості рівнів (стандарту, академічного та профільного).

Нами було здійснено аналіз чинних підручників з англійської мови для 10 класу (9-й рік навчання) і 11 класу (10-й рік навчання) (авт.: – О. Карп'юк (*рівень стандарту*); Л. Калініна, І. Самойлюкевич (*академічний рівень*); А. Несвіт (*профільний рівень*)). Об'єктом аналізу визначені мовленнєві опори для навчання іншомовного спілкування, що є важливим засобом управління навчальною діяльністю на уроках іноземної мови в

старшій школі. Як засвідчили результати проведеного нами аналізу зазначених підручників, а також анкетування вчителів іноземної мови, часто опорами слугують слайди, етикетки, білети, афіші, плани (об'єктів, маршрутів), карти, анкети, меню, цінники, інструкції, знаки, проспекти, об'яви, комікси тощо. Багато вчителів під час уроку використовують тексти листів, інтерв'ю, записи радіо- і телепрограм, уривки з газетних і журнальних публікацій, рекламні тексти і відеоролики, тексти висловлювання з різної тематики, картки, репродукції творів мистецтва, різноманітні діаграми, функціонально-змістові таблиці, лексико-граматичні таблиці, схеми діалогів, пам'ятки тощо.

Будь-яка опора має свою особливість і технологію використання під час уроку. Це залежить від мети, завдання, умов навчання й досвіду вчителя. Наприклад, засобами оволодіння вмінням діалогічного спілкування можуть бути мікродіалог-підстановча таблиця, структурно-мовленнева схема діалогу та його функціональна схема. Як правило їх використовують під час виконання комунікативних рецептивно-продуктивних вправ. Ці опори допомагають учням долати труднощі, що виникають у процесі поєднання діалогічних єдностей і можуть використовуватись тільки під час роботи в парах.

Структурно-мовленнева схема.

– ..., let's go somewhere on... I'm interested in... .

– I'm interested in..., too.

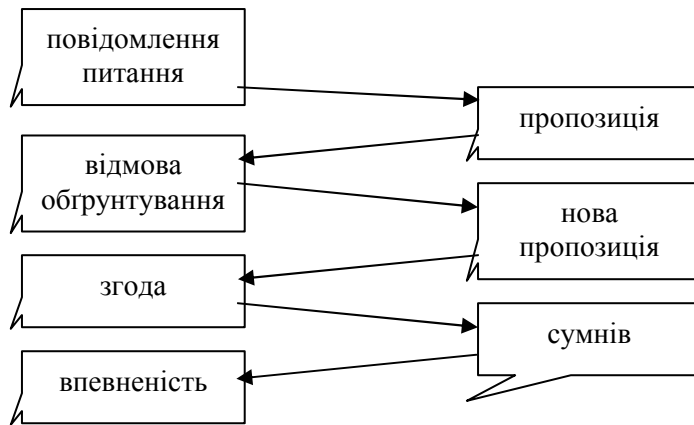
– Then let's go to... .

– All right. Thank you for....

У випадку використання *діалог-підстановочної таблиці* замість крапок у схему вставляються слова або словосполучення, з яких учень має вибрати те, що йому підходить.

Функціональна схема.

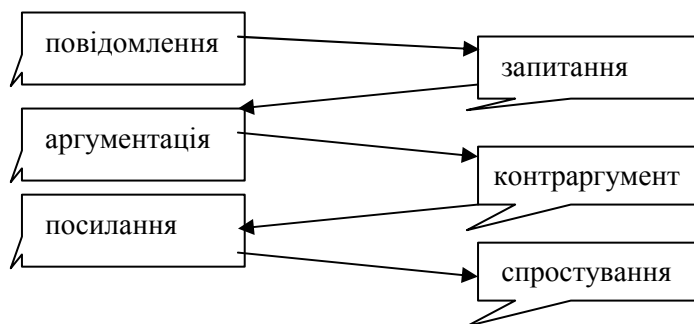
Наприклад: а) завдання у співрозмовників однакове;



б) завдання для партнерів уніфіковане;

1-й учень *Поясни, чому ти не займаєшся спортом.*

2-й учень *Переконай свого товариша в тому, що займатися спортом варто.*



в) заздалегідь визначена тактика одного з партнерів, інший знаходить її самостійно;

г) тактика визначена тільки в окремих пунктах;

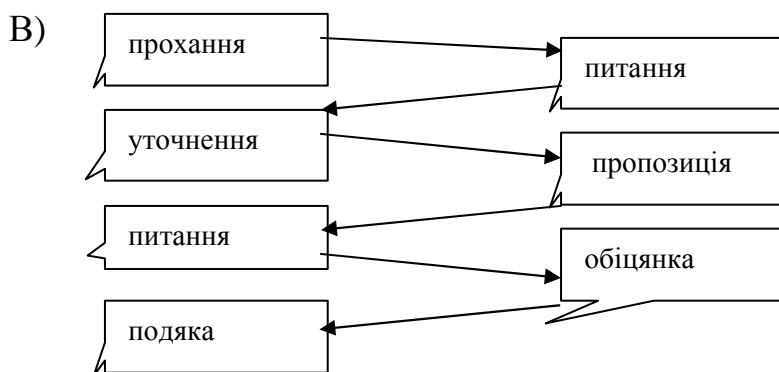
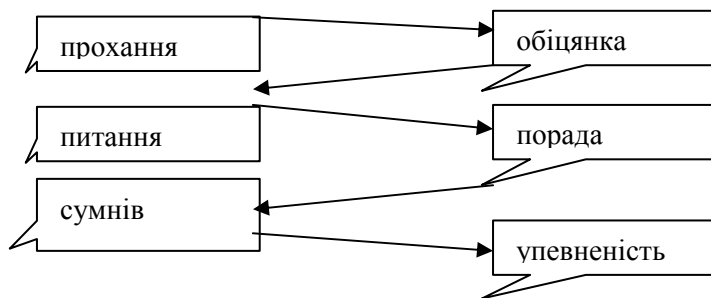
г) партнери самі визначають стратегію;

д) один з партнерів не знайомий з тактикою іншого.

Наведені схеми діалогічного спілкування іноді ще називають функціональними моделями діалогу. Такі опори допомагають учням виконувати різноманітні мовленнєві завдання у процесі комунікації. Варто зазначити, що існує можливість зміни тактики у межах однієї стратегії.

А) 1-й учень *Слабкий учень звертається по допомогу до сильнішого.*

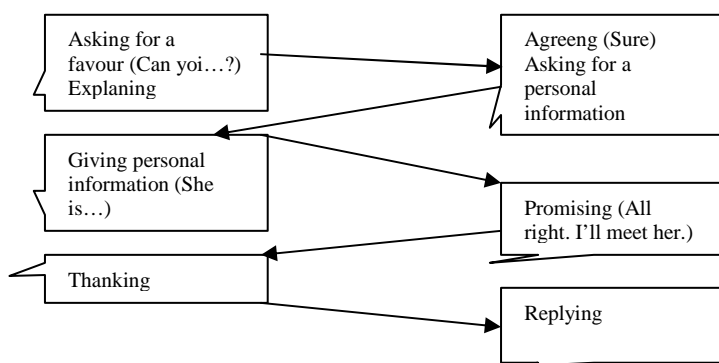
2-й учень *Сильніший учень готовий допомогти.*



Функціональні моделі діалогу можуть бути запропоновані на картках (загальних та індивідуальних), проектуватися на екрані тощо. Завдання презентуються іноземною мовою.

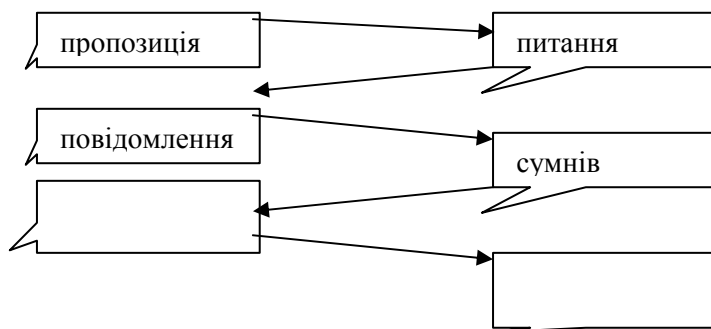
Перед тим, як застосовувати функціональні опори, методично доцільно проводити підготовчу роботу: читання діалогу-зразка; складання моделі діалогу; відтворення діалогу за моделлю; зміна ситуації та демонстрація того, як може варіюватися тактика співрозмовників.

Поступово обсяг діалогу збільшується, ускладнюються мовленнєві завдання, спрощуються опори. Наприклад, на початковому етапі навчання іношомовного спілкування функціональні опори можуть бути презентовані разом з репліками.



У подальшій роботі репліки можна поступово зняти.

Наприклад: Порадь своєму другу, яке хобі обрати.



Вправи з опорою на функціональні моделі можуть виконуватися не тільки усно, але й письмово. Утім, їх використання, на думку Ю. Пасова, є лише першою сходинкою до вміння спілкуватися іноземною мовою на запропоновану вчителем тематику [2; 3].

Для виконання комунікативних рецептивно-продуктивних вправ (під час виконання яких учні складають функціональні діалоги, що включають 2 чи 3 мікродіалоги) допускаються лише автентичні опори: театральні або концертні афіші, розклади руху транспорту, плани-схеми населених пунктів, географічні карти, слайди, малюнки тощо.

Навчання монологічного мовлення здійснюється за допомогою зображальних, вербальних і комбінованих опор. Як зображальні опори можуть виступати окремі малюнки, слайди, тематичні й сюжетні картини, що допомагають створити навчально-мовленнєві ситуації, а також

варіювати їх відповідно до завдання. Одним з видів *зорової опори* є підстановча таблиця, яка може ефективно допомогти забезпечити логічний зв'язок речень, їх граматичну правильність, належний вибір усіх необхідних мовних засобів для побудови власного висловлювання. *Вербальна опора* – структурно-логічна схема – допомагає забезпечити логічну послідовність і створює можливості для варіювання змісту залежно від реальних обставин [1, 8].

Поряд з такими опорами застосовуються також ілюстративні невербальні опори, які лише зазначають тематику, зміст і послідовність висловлювання. Різновидом повної вербальної опори може слугувати висловлювання-зразок у звуковому (фонограма, мовлення вчителя) чи зоровому (друкований текст) варіантах. Як різновид вербальних опор здебільшого виступають план висловлювання і ключові слова.

Висновки. Досі в науковій літературі не було подано чіткої класифікації опор для навчання іноземної мови з огляду на те, що поділ на ті чи інші види опор досить умовний, оскільки, наприклад, фрагмент статті може бути використаний як змістова основа для говоріння (учні мають використовувати лексичні одиниці з тексту для побудови власного висловлювання) і як стимул – з метою представлення проблеми і її подальшого обговорення й розв'язання.

Для успішного використання мовленнєвих опор як засобів управління навчальним процесом під час уроку іноземної мови вчитель має володіти певними професійними вміннями. Ми не ставили за мету розглянути ці вміння, оскільки, на нашу думку, це потребує окремого викладу і відповідних досліджень, що й передбачається нами у подальших публікаціях.

Література

1. Бабанский, Ю. К. Выбор методов обучения в средней школе [Текст] / Ю. К. Бабанский. – М. : Просвещение, 1980. – 345 с.
2. Конаржевский, Ю. А. Анализ урока [Текст] / Ю. А. Конаржевский. – М. : Центр «Педагогический поиск», 2003. – 241 с.
3. Пассов, Е. Урок иностранного языка [Текст] / Е. Пассов, Н. Кузовлева. – М. : Просвещение, 2010. – 450 с.
4. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів. 10–11 класи. Іноземна мова. Рівень стандарту. Академічний рівень. Профільний рівень [Текст]. – К. : Перун, 2010. – 50 с.
5. Проект Концепції нового Державного стандарту базової та повної загальної середньої освіти [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Міністерства освіти та науки, молоді та спорту України. – Режим доступу: www.gov.mon@ukr.net

UA Проаналізовано умови ефективного використання мовленнєвих опор як основних засобів управління навчальною іншомовною діяльністю на уроці іноземної мови у старшій школі, а також дано оцінку основних видів опор для навчання іншомовного спілкування у змісті чинних підручників з англійської мови для 10–11 класів.

Ключові слова: мовленнєві опори, засіб управління іншомовною діяльністю.

RU Проанализировано условия эффективного использования речевых опор как основных средств управления учебной иноязычной деятельностью на уроке иностранного языка в старшей школе и дано оценку основных видов опор для обучения иноязычной речи в учебниках английского языка для 10–11 классов.

Ключевые слова: речевые опоры, средство управления учебной иноязычной деятельностью

EN The analysis of language supports effective usage as main leading tools for English lessons in the high school are given and the assessing of these supports in students books are shown.

Key words: language supports, leading language tools for English lessons.